

Bijlage VWO
2019

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

Prehistorie en oudheid

bron 1

De Romeinse geschiedschrijver Tacitus schreef rond 98 een boek over de Germanen. Hij schrijft:

Als er bij de eigen stam door langdurige vrede en stilstand niets te beleven is, gaan de meeste jongeren van adel op eigen initiatief naar de stammen die dan in een oorlog verwickeld zijn. Germanen houden namelijk niet van rust. Om een groot gevolg te onderhouden zijn geweld en oorlog nodig. Want mannen doen een beroep op de gulheid van hun leider voor dat mooie oorlogspaar of die bloedige, zegevierende werpspies. Eenvoudig toe bereide maar overvloedige maaltijden krijgen ze bij wijze van soldij. De bron voor die gulheid is gelegen in oorlog en roof. Germanen zijn er moeilijker toe te bewegen land te beploegen of de oogst af te wachten dan de vijand uit te dagen en wonden te verdienen. Want ze vinden het een blijk van slapheid en laksheid om met zweet te verwerven wat je door bloed kunt krijgen.

Vroegmoderne tijd

bron 2

In 1500 neemt Pero Vaz de Caminha deel aan de Portugese expeditie waarbij Brazilië wordt ontdekt. Hij schrijft in een brief aan koning Manuel I van Portugal over de eerste contacten met de oorspronkelijke bevolking:

Ze hebben steil haar, dat hoog opgeknipt is, en van de oren naar beneden is hun hoofd helemaal kaalgeschoren. Een van hen droeg van slaap tot slaap op het achterhoofd een soort gele pruik met vogelveren van een centimeter of vijf lang, heel dik en dicht op elkaar, die de nek en de oren bedekte. De pruik was veer voor veer op het haar geplakt, in een zachte massa zoals bijenwas, maar dat was het niet. Op deze manier kregen ze die pruik zeer rond, dik en gelijkmatig. (...)

Het lijkt zo'n onwetend volk dat het zich, naar het mij toeschijnt, snel zou laten kerstenen, omdat het lijkt alsof ze geen enkel geloof hebben. (...) ik twijfel er dan ook niet aan dat ze christenen zullen worden en ons heilige geloof zullen aanhangen, als Zijne Majesteit dat toestaat, maar het staat vast dat dit volk goed en van een grote eenvoud is en onmiddellijk iedere godsdienst zou aanvaarden die men hun zou willen geven.

bron 3

Op 17 oktober 1565 schrijft Filips II vanuit Spanje aan zijn halfzuster Margaretha van Parma, zijn plaatsvervangster in de Nederlanden:

Ik ben zeer verheugd te horen dat u reeds bent begonnen met het toepassen van kerkrechtelijke verbeteringen, zoals het aanstellen van goede prekers en pastoors, het stichten van goede scholen en het hervormen van de geestelijken in overeenstemming met mijn voorschrift (...).

Ik kan mijzelf er niet van weerhouden u te vertellen dat, wat betreft de toestand van de godsdienst in de Nederlanden zoals ik die begrijp, dit niet de tijd is voor welke verandering dan ook. Integendeel, de voorschriften van Karel V dienen te worden uitgevoerd. Ik denk dat de oorzaak van het kwaad in het verleden en de groei ervan daarna is gelegen in de nalatigheid, mildheid en onbetrouwbaarheid van de rechters.

bron 4

In 1627 schrijft Jan Pieterszoon Coen vanuit Batavia aan de bewindhebbers van de VOC:

Met hulp van de Staten-Generaal dient de Compagnie veel schepen met allerlei volk naar Indië te sturen. Met goede vooruitzichten dienen veel mensen ertoe bewogen te worden om op hun kosten en risico hetzij met hun eigen schepen of met die van de Compagnie, naar Indië te vertrekken. Het vooruitzicht dat gegeven kan worden is de uitdeling van land, fruitbomen en slaven (...).

Aan alle landen, niemand uitgezonderd, behalve openlijke vijanden, zal de vrije handel in Batavia worden toegestaan. Omdat genoemde landen over veel mensen beschikken, hebben zij eenvoudig toegang tot de middelen die nodig zijn voor het onderhoud van oorlogsschepen, de benodigde soldaten en de inkoop van zo veel specerijen als Europa maar hebben kan (...). Nu moet de Compagnie het avontuur aangaan en het moeilijkste deel voor haar rekening nemen; dan zullen de particulieren het risico lopen en zal de Compagnie zeker zijn van haar inkomsten.

bron 5

In 1635 maakt Theodoor van Thulden een gravure met de titel *Mercurius verlaat Antwerpen*:

Toelichting:

In het midden staat Mercurius, god van de handel, met in zijn rechterhand een geldbuidel en zijn koeriersstaf.

Rechts staat de stedenmaagd Antwerpia, symbool voor de stad Antwerpen.

Achter Antwerpia ligt een slapende matroos op een omgekeerde boot.

Links ligt de riviergod Scaldis, symbool voor de rivier de Schelde, die Antwerpen verbindt met de Noordzee.

bron 6

Op 31 mei 1791 neemt de afgevaardigde Jérôme Pétion de Villeneuve tijdens een debat over de doodstraf in de Franse Nationale Vergadering het woord:

De wet straft niet omwille van het wrede genoegen van het straffen. Dat zou iets onmenselijks zijn. De wet wreekt zichzelf niet, want zij is zonder hartstocht en staat boven de hartstocht. (...) Een wet die doodt, is zonder moraal en neemt afstand van het doel dat de wetgever zichzelf dient te stellen. Zo'n wet laat aan de schuldige geen enkele mogelijkheid tot verbetering, want zij vermoordt hem; zo'n wet treedt op met de woede van de moordenaar.

bron 7

Prent van de Britse tekenaar George Cruikshank uit 1819, met als titel *The Radical's Arms* (de Wapens van de Radicalen).

Toelichting:

Op de banier (vlag) linksboven staat: 'geen god! geen religie!'

Op de banier (vlag) rechtsboven staat: 'geen koning! geen grondwet!'

Tussen de banieren staat een Franse vrijheidsmuts met een rozet met de Franse driekleur.

Onder de guillotine hangt een brandende wereldbol. Op de grond liggen onder meer een wetboek, een gebroken weegschaal en voorwerpen die verwijzen naar de kerk en het koningshuis.

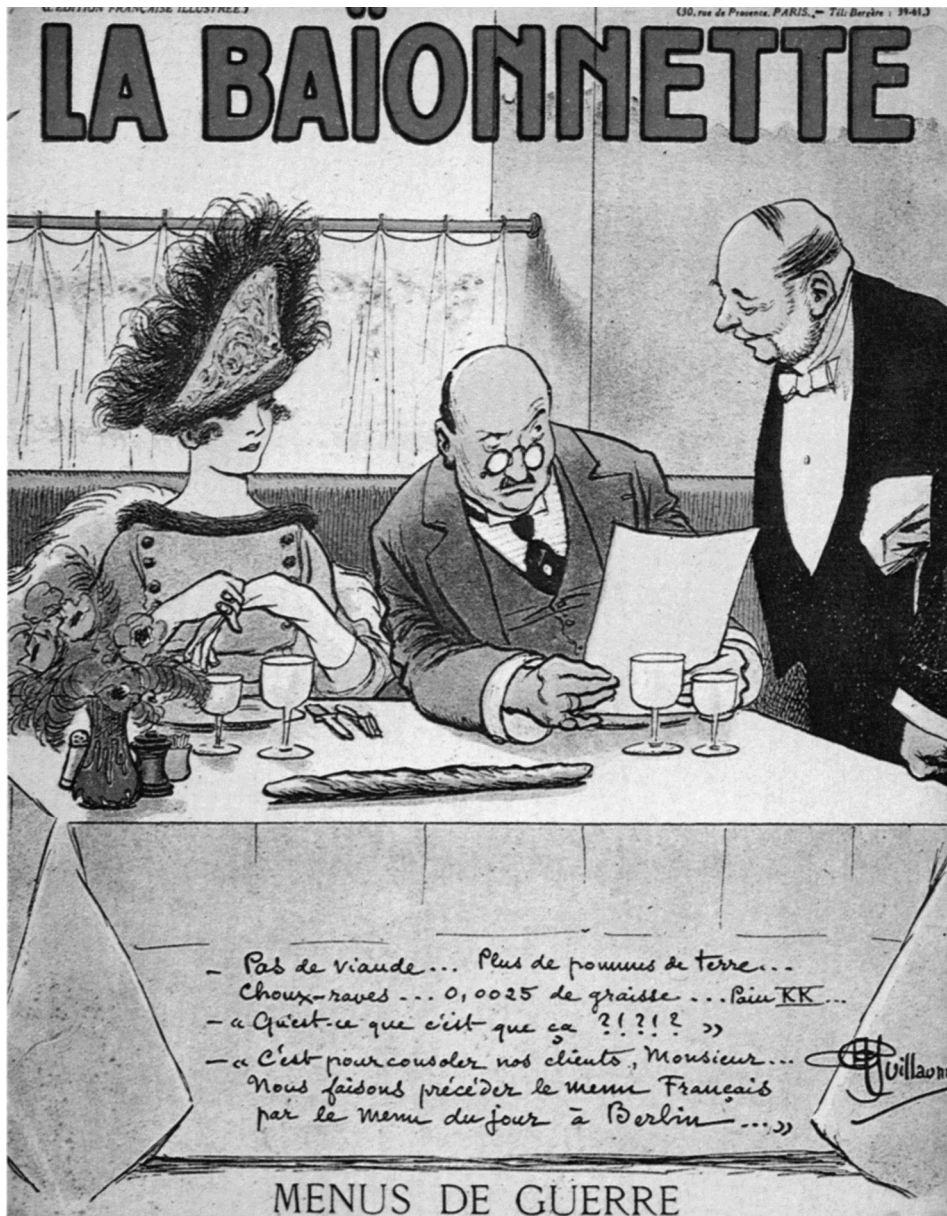
bron 8

In 1896 publiceert de Franse schrijfster Hubertine Auclert een artikel over de Franse kolonie Algerije:

In plaats van onderwijs voor Arabische meisjes in Algerije aan te moedigen heeft het Franse bestuur de scholen die al voor de verovering [in 1830] waren gesticht gesloten. En het liet toe dat conservatieve moslimmannen de scholen die na de verovering werden gesticht weer sloten, zodat de hoofdstad van Algerije 35 jaar geen enkele school had voor meisjes. Toen de rector van de Academie van Algiers, meneer Charles Jeanmaire, rond 1890 toch een klas begon voor jonge Arabische meisjes, bleken die meisjes zo intelligent dat het Franse bestuur gealarmeerd raakte. Het bestuur zei dat deze jonge meisjes na het behalen van hun diploma niet langer thuis in afzondering zouden willen leven.

bron 9

Op 15 maart 1917 publiceert het Franse satirische tijdschrift *La Baïonnette* deze prent van Albert Guillaume op de voorpagina:

Toelichting:

Onderaan staat: Oorlogsmenu's

Op het tafelkleed in de Franse bistro staat het volgende gesprek geschreven:
Geen vlees ... geen aardappelen meer ... koolrabi ... 0,0025 gram vet ... brood
zonder graan ...

'Wat heeft dit te betekenen?!?!?'

'Dat is om onze klanten te troosten, mijnheer. Voordat we het Franse menu
geven, laten we eerst het dagmenu uit Berlijn zien.'

bron 10

In de *Völkischer Beobachter*, de partijkrant van de NSDAP, van 17 mei 1933 wordt de arrestatie beschreven van socialistische partijleiders in de deelstaat Baden:

Vóór de gevangenis had zich een reusachtige menigte verzameld, die de gearresteerden ontving met boe-geroep, gefluit en scheldwoorden. De eerste politievrachtwagen, waarop de gearresteerden met ontbloot hoofd zaten, werd voorafgegaan door twee rijen SS'ers¹⁾ die de straat vrijmaakten. Achter die eerste politieauto volgde een tweede met SA'ers¹⁾. Daarnaast liepen aan twee kanten en aan het einde SA-mensen mee. De wagens reden stapvoets door een dichte mensenmassa, die op veel plaatsen acht rijen dik was. Zonder onderbreking klonk langs de hele weg gefluit en boe-geroep. (...) Het gedrang van het publiek was zo groot dat het straatverkeer geheel werd lamgelegd. Onderweg werden verscheidene schreeuwers van het Rot-Front²⁾ meteen op straat gearresteerd en in de tweede politiewagen meegevoerd.

noot 1 De SS en SA zijn paramilitaire organisaties van de nazi's.

noot 2 Rot-Front is een paramilitaire organisatie van de Duitse communistische partij.

bron 11

De Nederlandse jurist Wim Wertheim verhuist in 1931 naar Batavia, de hoofdstad van Nederlands-Indië. In zijn memoires schrijft hij over zijn ervaringen met de Indonesische bevolking:

Vaak maakten we uitvoeringen van Indonesische scholieren mee waar een zelfbewustzijn en een nationale trots uit sprak waar de hoge heren achter hun borreltje in Hotel des Indes¹⁾ niet van droomden en waar ze zeker van geschrokken zouden zijn. De meeste indruk op ons maakte een schoolfeest dat, nadat eerst tal van volksgroepen – Javanen, Madoerezen, Soendanezen, Minangkabauers, Bataks, Ambonezen, etc. – hun eigen lokale dansen en liederen hadden uitgevoerd, eindigde met een grote opvoering van alle groepen, tezamen op het podium hun gemeenschappelijk nationale lied zingend onder één banier!²⁾ Maar de regeerders van Nederlands-Indië waren niet in deze kale zalen: zij hoorden dit niet of wilden het niet horen.

noot 1 een hotel in Batavia

noot 2 Banier is een ander woord voor vlag.

bron 12

Op 10 juni 1976 ontmoeten president Jaafar Numeiri van Soedan (in Afrika) en president Gerald Ford van de Verenigde Staten elkaar. Tijdens het gesprek zegt Numeiri:

Ik wil graag eerst iets vertellen over Soedan. Wij bevinden ons nu in een stabiele positie. Met de hulp van bevriende staten konden wij de burgeroorlog, die 17 jaar duurde, beëindigen. Nu willen we ons ontwikkelen en we maken een goede start daarmee. We zijn een groot land, met negen buurlanden met dezelfde problemen als de onze. Het is al een hele inspanning om met al onze burens samen te werken.

We verzoeken de Verenigde Staten ons te helpen in de ontwikkeling van ons land en van de regio. We hebben een aantal goede vrienden in de regio – Egypte en Saoedi-Arabië. We willen vrede en stabiliteit in de regio brengen en de buitenlandse invloeden uitroeien. (...) Er was een grootse communistische campagne tegen ons in de hele communistische wereld. We hebben hen zelf uitgeschakeld, maar we denken dat Afrika hun doelwit blijft. (...) We moeten samenwerken om het probleem van Eritrea [gebied in Ethiopië] aan te pakken, want dat is een manier voor de Sovjet-Unie om voet aan de grond te krijgen. Traditioneel hadden jullie goede banden met de Ethiopiërs, maar nu zijn ze begonnen hun soldaten te trainen in de Sovjet-Unie.

bron 13

Op 23 maart 1983 houdt de Amerikaanse president Reagan een speech op de Amerikaanse televisie om zijn SDI-project uit te leggen aan de Amerikaanse bevolking.

Toelichting:

Op het bord achter Reagan is een foto te zien van de toenmalige Sovjetbasis op Cuba.